

„A régi jó világ...”

NÉGY MÓSOR EGY TIZENKÉT RÉSZES SZOROZATBÓL

Mielőtt néhány megjegyzést fűznék „A régi jó világ...” főcímmel, „Munkások Budapestje” alcímmel megindult, terv szerint tizenkét részes dokumentum-film sorozat négy, már látott részéhez — az egész kezdeményezésről hadd mondjak valamit. Nevezetesen: a legnagyobb jelentőségű vállalkozások egyike, amelyekbe a magyar televízió fennállása óta belefogott. Ez nem értékítélet — ez tény. A város centenáriumának alkalmából és — hogy úgy mondjam — jogcímén a munkálkodásban résztvevők „életmentő” akcióba kezdtek. Egy és másban hasonlóba, mint Bartók és Kodály a század elején, természetesen nagyon hangsúlyozva: „mutatis mutandis”, hiszen az összetevők mérőben mások. A nagy hasonlóság abban van, hogy olyan értékeket mentenek meg, őriznek meg és rögzítenek, amelyeket enélkül az örök változás örökre eltüntetne (sajnos részben már el is tüntetett). A mindenben pusztító „rég jó világ” százával irtotta közelmúlt történelmünk küzdelmeinek legigazabb tanuit, maradékokból immár az idő természetes múlása is sokakat elvitt. A háború, majd szocialista építésünk buldózerai a küzdelmek helyszíneinek nagy részét is feldúlták, megmésítetták, az emlékezetes épületek nagy része már nem áll, vagy már csak rövid ideig áll. Ha

a centenárium szerencsésen nem irányítja a figyelmet ezekre az emberekre és ezekre a helyszínekre — néhány évtized múltán már alig valakit és valamit lehetett volna megtalálni a filmekben szereplő személyek és helyszínek közül.

A munkás-folklor gyűjtésének fellendült gyakorlatával együtt üdvözölhetjük ennek a munkásmozgalmi anyagnak a film-dokumentalista feldolgozását és televíziós sugárzását, megismertetését a lehetséges legnagyobb kiterjedésű közönséggel. Ez nem egyszerűen a fővárosi munkásmozgalom története, hanem Budapest története, legalábbis ennek a történetnek a legfőbb része. Ha valamit, ezt kell felmutatni ezen a nevezetes születésnapon. A televízió sorozata az értelmes „ünnepelés” kitűnő példája.

Már most a négy látott műről. Erdemük, hogy semmiben nem egyformák. Ez nemcsak a létrehozók egyéniségében rejlő különbségnek a következménye, hanem az anyagok, a bennük rejlő lehetőségek különbözőségének is. A „véres csütörtök” (az 1912. május 23.-i munkástüntetés véres elfojtásának napja) a maga korabeli filmhíradós részleteivel más lehetőségeket nyújt, mint mondjuk a csepeli munkástüneten szintén izgalmas története, nyugdíjasainak emlék-beszámolói, vagy a „hét ház”, a

Röppentyű utca 11., a nagyszerű munkásharcos, Söllner József hajdani lakása, vagy éppen a Kilauzái tér, az Almásy tér világa és régi ifjúmunkásai, akik éppen ezért még ma is „fiatal” emberek. Mindez az alapadottság sokban meghatározza a dokumentumfilmes megfogalmazás hangját, stílusát. Amnyit — hangsúlyos elismerésképpen — valamennyiről elmondhatunk: a készítőik komolyan, szigorúan, a feladat jelentőségét és legelőt helyesen felmérve tartották magukat a filmi dokumentálás iránt, de fontos törvényeikhez. A valóságot rögzítették, okos, világos elrendezésben, nem pedig játékfilmes értelmű rendezésben.

Lehet-e és helyénvaló-e mégis „tetszésről” beszélni a művekkel kapcsolatban, a szónak szűkebben vett esztétikai értelmében? Természetesen lehet, sőt szükséges. A gazdag dokumentumanyag is teszi, de a készítés határos módja a szerkesztés, vágás ritmusa szerint is a Vérengzés a Váci úton (rendező és operatőr: *Mihályfi László*) tetszett a leginkább a látott négy közül. Lírába is hajló megfogalmazásával a *Legenda a térről* szintén értékes, gondos munka (rendező *Hárs Mihály*, operatőr *Márton József*). A Tüzipróba a nemesfemes szakszervezet, jelesül Söllner József tiszta küzdelmeinek tiszta megfogalmazása

SESZTÁK GLOSSZÁJA

(rendező *Radó Gyula*, operatőr *Janovics Sándor*). A Csepel szikrái kicsit esetlegesen, egy éppen adott helyzet — nyugdíjasok beszélgetése — felhasználásával idézi a Csepeli Munkásotthon történetét (rendező *Farkas István*, operatőr *Neumann László*. — A riportert mind a négy műben *Kovalik Károly*. A sorozat szerkesztője *Nagy Zoltán*.) Messzebbmenő kutatás létező dokumentumok után, több váltás, sokkal eleve-nebb filmi meglevenitést tett volna lehetővé.

A „Régi jó világ...” tematika általában megérdemelne elmélyültebb bányászt és feldolgozást a tárgyi anyagokban. Természetesen élő személy, meglevő építmény egy százéves történetnek nem minden fontos részletével kapcsolatban lelhető fel — kivált a mi hazánkban, adott előzmények után. A dokumentumfilm története azonban gazdag olyan alkotásokban, amelyek holt anyagok (levéltári, rendőrségi, szakszervezeti iratok, álló képek, közvetett objektumok) felhasználásával izgalmasan tettek élővé hajdani eseményeket. Érdemes volna a tizenkét műre tervezett sorozatot megtoldani egy tizenharmadikkal — pontosabban Jegelsóvel —, amely ilyen módon a száz év kezdetét, fővárosi munkásmozgalmunk, s vele általában munkásmozgalmunk kezdetét dokumentálná. A Népszava egybeeső százéves évfordulója (és gazdag archív-anyaga) kínál is alapot ilyenféle kiegészítéshez.

RAJK ANDRÁS

Ki hitte volna, hogy amikor Császár István kis jegyzetében a Kaláka együttes tévéfellépéséről a következőket írja: „Az együttes Kosztolányi, József Attila, Weöres Sándor, Csokonai, Déry, sőt Shakespeare verseit zenésítette meg. A Halotti beszéd hiányzott ugyan (a műsorfüzetben még szerepelt), de Bari Károly leltár szerint megvolt. Igaz, a versek szövegét nem lehetett érteni, a zene helyenként szép volt, de általában értelmetlenül vegyes stílusú és a verstől független. Dehát ez csak a bemutatkozás volt. Felesleges a gáncsoskodás, amíg remélhetjük, hogy minden jóra fordul” — mondom, e sorok papírravetésénél Cs. I. nem is sejtette még, milyen súlyos hibát követett el. S hogy ezért kiváló irodalmi lapunk hasábjain kell majd bűnhődni. Eltévelyedését egy glossza bélyegezte meg, melyet Seszták irt alá. (Fiú-e vagy lány: nem lehet tudni.) Egy bizonyos, lelkes híve a Kaláka együttesnek, minden apróságot tud róluk, minden estjükön ott van a vízvárosi pinceklubban, — s így jogot szerzett ahhoz, hogy egy előkelő folyóiratban megleckéztesse a kritikust. A kritikust? Nem tudom, jogomban áll-e ezt a megjelölést használni. Hiszen Seszták így kezdi glosszáját: „Császár István, a tehetséges prózaíró új szerepekörben mutatkozott be. Tévékritikusként.” Valóban, mekkora vakmerőség kell ahhoz, hogy egy közönséges, tehetséges prózaíró tévékritikára merészkedjen. Köztudomású, hogy ezt a műfajt csak akadémikusok művelhetik. Értethető, hogy ilyen magas műveltség hiányában kritikusunk — mint Seszták írja —: „Meglepő tájékozatlansággal veszi célba az egész beat mozgalmat.” Bocsássa meg neki. Már annyiféle mozgalomban vett részt. A beat-mozgalom valahogy kimaradt az életéből. Csak így eshetett meg vele az az alig megbocsátható, s mélységes műveletlenségét leplező tévedés, hogy a Kalákát — beatnek nézte. Ez soha többé nem fog előfordulni — legfeljebb ha e mozgalom veteránjai egy döntenek, hogy mégis csak beat, amit a Kaláka játszik. Valószínűleg, a mozgalomban való járatlansága miatt írta Császár, hogy a versek szövegét nem lehet érteni. Ha annyit járna a vízvárosi pinceklubba, mint Seszták: kitűnően értené a Kosztolányi, József Attila stb. versek szövegét, s így hiányos műveltsége is gyarapodna. Lehetetlen lenne például, hogy elkerülje figyelmét egy olyan nagy jelentőségű Weöres Sándor megállapítás a Kalákáról, melyet a glosszáíró Császár megszegyenítésére idéz: „Zenével mondanak verseket.” Szomorú, hogy ezt a kritikust nem vette észre. Ezek után már az is elképzelhető: hogy azt sem észlelte — hangszeren játszanak zenét. Pedig ez is milyen mély igazság.

HAMOS GYÖRGY